

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Кафедра археології, етнології та всесвітньої історії

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
(Майя НІКОДАСВА)

«30» червня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЕТНОДЕМОГРАФІЯ

Рівень вищої освіти: Перший (бакалаврський)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 032 Історія та археологія

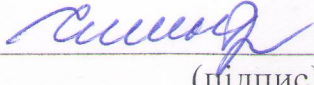
Освітньо-професійна програма: Історія та археологія

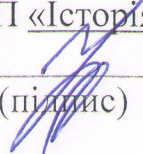
Робоча програма навчальної дисципліни «Етнодемографія». Одеса:
ОНУ, 2024. 16 с.

Розробник: Стоянова Галина Миколаївна, кандидат історичних наук,
доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри археології,
етнології та всесвітньої історії

Протокол № 1 від "25" серпня 2024 р.

Завідувач кафедри (Олена СМИНТИНА)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПІ «Історія та археологія»
 (Наталія ПЕТРОВА)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією факультету історії та
філософії

Протокол № 1 від "30" серпня 2024 р.

Голова НМК (Галина ЛЕВЧЕНКО)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри

Протокол № від " " 20 р.

Завідувач кафедри ()
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри

Протокол № від " " 20 р.

Завідувач кафедри ()
підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>очна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
<p>Загальна кількість: кредитів – 3</p> <p>годин – 90</p> <p>залікових модулів – 2</p> <p>змістових модулів – 2</p> <p>ІНДЗ* – письмова робота</p>	<p>Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва)</p> <p>Спеціальність <u>032 Історія та археологія</u> (код і назва)</p> <p>Спеціалізація (ї): —</p> <p>Рівень вищої освіти: <u>Перший</u> <u>(бакалаврський)</u></p>	Дисципліна вільного вибору	
		Рік підготовки:	
		2-й	2-й
		Семестр	
		4-й	4-й
		Лекції	
		30 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		6 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		54 год.	80 год.
		у т.ч. ІНДЗ*: - 12 год.	
Форма підсумкового контролю: <i>Залік</i>			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – полягає у підвищенні рівня професійної компетенції істориків з демографії та етнології, при цьому акцентується увага здобувачів на суттєвій залежності демографічних процесів від соціокультурного розвитку людства та сучасному стані демографічних процесів у світі.

Завдання:

- показати взаємовплив етнічних та демографічних процесів;
- ознайомитись зі специфікою джерельної бази етнодемографії;
- вивчити особливості процесів відтворення етносів;
- виявлення відносної ролі в динаміці етнічної структури різних факторів (демографічних, міграційних та етнічних процесів).
- сформуванню у здобувачів чіткі уявлення про етнодемографічні процеси як невід'ємний елемент формування націй і державних утворень,

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) загальних (ЗК):

- здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу (ЗК3);
- здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 6);
- здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми (ЗК 7);
- здатність цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність (ЗК 12).

б) спеціальних фахових (СК):

- усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності (СК 1);

- усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією (СК 3).

- здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи (СК 4).;

- здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних (СК 6);

- здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища (СК 8);

- здатність вільно оперувати спеціальною термінологією (СК 10);

- здатність до критичного осмислення етапів історичного розвитку зарубіжних країн (СК 13);

- здатність до опрацювання предметних даних у регіональному контексті (СК 14).

Програмні результати навчання (ПРН):

- *володіти* понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі (ПРН4);
- *вміти* працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами (ПРН5);
- *брати* участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки (ПРН8);
- *здійснювати* аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов (ПРН11);
- *розуміти* загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей (ПРН13);
- *вміти* акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології (ПРН14).

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕТНОДЕМОГРАФІЇ

Тема 1. Етнодемографія як наукова дисципліна.

Загальні питання походження терміну «етнодемографія». Етнодемографія як наука, що вивчає особливості відтворення народів та динаміку їхньої чисельності. Об'єкт і предмет дослідження етнодемографії. Місце етнодемографії в системі географічних, демографічних наук та етнології. Зв'язок етнічної демографії з географічними (географія населення, геодемографія, етногеографія, етнополітична географія) та демографічними науками (теоретична демографія, історична демографія, економічна демографія, соціологічна демографія, військова демографія).

Народ (етнос) як об'єкт вивчення етнодемографії. Суть поняття «народ», «населення» та «народонаселення». «Нація»: еволюція поняття. «Західна» і «східна» моделі нації. Національна ідея й націоналізм. Етногенез, його основні чинники. Основні теорії етносу: біологічна та енергетична теорії етносу, примордіалістські концепції етносу, інструменталістська та конструктивістська теорії етносу. Демографічні ознаки етносів. Класифікація етносів, її основні чинники.

Етапи становлення та розвитку етнодемографічної науки. Завдання етнодемографії на сучасному етапі.

Тема 2. Основні категорії, методи та джерела етнодемографії.

Етнос і процес етнічного відтворення. Теорія етносу й етногенезу. Основні етнодемографічні показники. Народжуваність, сумарний коефіцієнт народжуваності, смертність, природний приріст, статеві-вікова структура, шлюбність, сімейна структура етносу, тривалість життя, демографічне старіння етносу. Етнічні аспекти народжуваності й смертності народів. Міграції. Динаміка чисельності народу. Суть поняття «демографічна політика» та основні її напрями.

Поняття «геноциду», «етноциду», «екоциду», «апартеїду».

Особливості методики етнодемографічних досліджень. Статистичні, математичні, демографічні методи дослідження етнодемографічних процесів. Методи демографічного прогнозування. Графічні і картографічні методи етнодемографічного дослідження.

Опитування, аналіз документів, польові спостереження в етнодемографії. Комплексний підхід до вивчення етнодемографічних процесів.

Етнодемографічні джерела та матеріали, їх види. Матеріали ревізій, генеральних описувань та переписів населення – основні джерела етнодемографічної інформації. Поточний статистичний облік населення й спеціальні демографічні обстеження етносу.

Статистичні збірники та інтернет-джерела як джерела інформації в етнодемографії.

Тема 3. Теоретичні основи етнодемографічного вивчення країн світу.

Процеси та показники етнічного відтворення етносів. Народжуваність, смертність та природний приріст населення. Міграційні процеси та їх вплив на етнодемографічну ситуацію в країнах світу. Природний і механічний рух населення як критерії оцінки етнодемографічної ситуації. Суть поняття «геодемографічний процес» та основні його характеристики. Динаміка і вікові коефіцієнти народжуваності. Підвищення середньої тривалості життя та демографічне старіння етносу як чинники зниження народжуваності. Сумарний коефіцієнт народжуваності як один із показників етнодемографічної ситуації.

Етнічні аспекти та чинники смертності населення. Біологічні та географічні чинники смертності. Соціальні та етнічні аспекти хвороб. Міграції як один із показників етнічного відтворення. Проблеми вивчення міграцій.

Етнічний склад населення країни. Етнічна структура населення країни. Коефіцієнт етнічної мозаїчності населення за Б. М. Еккелем. Поняття моноетнічності та поліетнічності.

Класифікація країн світу за особливостями етнонаціонального складу. Суть поняття «етнополітична структура країни та типологізація країн світу за особливостями етнополітичної структури суспільства. Суть поняття

«етнонаціональна політика». Сучасні тенденції етнодемографічного розвитку країн світу.

Тема 4. Сім'я як об'єкт демографії.

Сім'я як найважливіший сімейний інститут. Поняття сім'ї в демографії, поняття сім'ї в етнографії. Сім'я і домогосподарство.

Шлюбність та її вплив на динаміку народжуваності окремих етносів. Шлюбний вік та його етнічні особливості. Сімейний склад населення та його етнічні аспекти. Залежність демографічних показників від форм сім'ї. тенденції і фактори змін форм сім'ї.

Тема 5. Демографічне прогнозування.

Поняття демографічного прогнозу. Види демографічного прогнозу. Методи демографічного прогнозу. Зміст прогнозу: складення прогнозового сценарію. Специфіка прогнозу окремих демографічних процесів. Прогнозування статевовікової структури населення.

Роль і завдання етнодемографічного прогнозу. Демографічні прогнози ООН.

Змістовий модуль 2.

СУЧАСНІ ЕТНОДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ В СВІТІ.

Тема 6. Етнічні процеси і динаміка чисельності етносів.

Етнічні процеси як один із факторів динаміки етнічного складу населення. Етнічні процеси та їх види. Еволюційні та трансформаційні етнічні процеси та їх складники. Види етнічного розмежування та етнічного згуртування (етнічна ідентифікація, посилення етнічної свідомості, зростання етнічного знання). Види етнічної дезінтеграції (етнічна парціація, етнічна сепарація, етнічна дисперсизація). Види етнічної інтеграції (етнічна консолідація, етнічна асиміляція, етнічна інтеграція). Міжетнічні відносини. Суть поняття етнічного (міжетнічного) конфлікту. Взаємозалежність демографічних показників та етнічних процесів. Поняття ідентифікації та реідентифікації та їх вплив на етнодемографічну картину (регіону, країни, світу).

Тема 7. Етнокультурний та соціально-політичний розвиток й демографічна ситуація.

Залежність темпу росту та приросту населення від культурного, природного, соціально-політичного середовища. Релігія та етнодемографічна поведінка. Норми християнства, ісламу, буддизму щодо демографічної поведінки. Норми племінних культур щодо демографічної поведінки.

Поняття демографічної революції. Особливості проходження демографічної революції в різних регіонах світу. Демографічний перехід та його етапи. Сучасні етапи демографічного переходу в регіонах світу. Міграції та їх види. Особливості утворення діаспор. Критерії діаспор. Типи діаспор.

Тема 8. Понятті і види демографічної політики.

Демографічна політика: історія виникнення та головні види. Світові програми демографічного розвитку планети. Демографічні програми. Демографічна політика в країнах Азії. Демографічна політика у країнах Європи. Демографічна політика у країнах Африки. Демографічна політика у країнах Америки. Демографічна політика у країнах Австралії та Океанії. Демографічна політика в Україні.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	Ср		л	п/с	лаб	Ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовний модуль 1.										
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕТНОДЕМОГРАФІЇ										
Тема 1. Етнодемографія як наукова дисципліна.	8	4			4	4,5	0,5			4
Тема 2. Основні категорії, методи та джерела етнодемографії.	10	4	2		4	6,5	0,5	2		4
Тема 3. Теоретичні основи етнодемографічного вивчення країн світу.	10	4			6	11	1			10
Тема 4. Сім'я як об'єкт демографії.	8	2			6	8,5	0,5			8
Тема 5. Демографічне прогнозування.	6	2			4	8,5	0,5			8
Разом за зміст. модулем 1	42	16	2		24	39	3	2		34
Змістовний модуль 2.										
СУЧАСНІ ЕТНОДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ В СВІТІ.										
Тема 6. Етнічні процеси і динаміка чисельності етносів.	10	4			6	11	1			10
Тема 7. Етнокультурний та соціально-	12	4	2		6	13	1			12

політичний розвиток й демографічна ситуація.									
Тема 8. Понятті і види демографічної політики.	14	6	2	6	15	1	2		12
Разом за зміст. модулем 2	36	14	4	18	39	3	2		34
ІНДЗ*	12			12	12				12
Усього	90	30	6	54	90	6	4		80

5. Теми семінарських занять Програмою не передбачені

6. Теми практичних занять

з/п	Назва теми	Кількість годин (д/в)	Кількість годин (з/в)
1.	Основні категорії, методи та джерела етнодемографії.	2	2
2	Етнокультурний та соціально-політичний розвиток й демографічна ситуація.	2	
3	Понятті і види демографічної політики.	2	2
	Разом	6	4

7. Теми лабораторних занять Програмою не передбачені

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д/в)	Кількість годин (з/в)
1	Етнодемографія як наукова дисципліна [1, 2]	4	4
2	Основні категорії, методи та джерела етнодемографії. [1, 2]	4	4
3	Теоретичні основи етнодемографічного вивчення країн світу [1, 2]	6	10
4	Сім'я як об'єкт демографії [1]	6	8
5	Демографічне прогнозування [1, 2]	4	8
6	Етнічні процеси і динаміка чисельності етносів [1, 2]	6	10
7	Етнокультурний та соціально-політичний розвиток й	6	12

	демографічна ситуація. [1, 2, 3]		
8	Понятті і види демографічної політики [1, 2, 3]	6	12
9.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання	12	12
	Разом	54	80

До самостійної роботи відноситься:

- [1] – підготовка до лекцій;
- [2] – вивчення опублікованих джерел та літератури поза тематикою практичних занять (див. «Додаткова література»);
- [3] – ІНДЗ: підготовка етнодемографічного аналізу регіону/країни. відповідь на проблемне запитання.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Індивідуальним навчально-дослідницьким завданням є підготовка та захист письмової роботи, де подається демографічний огляд одного з регіону світу (за вибором здобувача) за наступним планом:

1. Особливості етнічного складу.
2. Расова, лінгвістична та конфесійна характеристика регіону.
3. Дослідити динаміку чисельності: народжуваність, смертність, міграції за певний період.
4. Статевовіковий та шлюбний склад населення.
5. Виявити особливості відтворення населення (етнічні, релігійні, господарсько-культурні та ін.).
6. Особливості демографічної політики в регіоні.
7. Зробити прогноз етнічного розвитку регіону.

9. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний метод: лекції, пояснення нового матеріалу, бесіда з тем курсу.

Метод проблемного викладання. В основі більшості лекцій лежать проблеми, які переважно досі є дискусійними в науці. Це дає широкі можливості для активізації інтерактивності з боку студентської аудиторії.

Евристичний метод. В ході самостійної роботи студент відшукує в навчальній та науковій літературі факти з необхідної тематики.

Дослідницький метод. Використовується студентами в ході виконання ІНДЗ.

10. Форми контролю та методи оцінювання

Методи поточного/періодичного контролю: усне опитування, оцінювання доповідей, співбесіда за матеріалами вивченої додаткової літератури, оцінювання виконання індивідуальних завдань.

Підсумковий контроль. Формою підсумкового контролю в рамках дисципліни є залік.

Критерії оцінювання

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати інформацією джерел.	глибоко та всебічно розкриває сутність завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання завдань при самостійній роботі.
Добре	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	достатньо розкриває сутність практичних завдань, має стійкі навички опрацювання інформації історичних джерел.
Задовільно	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички опрацювання інформації історичних джерел. Здобувач має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.
Незадовільно	володіє навчальним матеріалом	недостатньо розкриває

з можливістю повторного складання	поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив окремі тестові завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Практичні заняття та самостійна робота	ІНДЗ	Підсумковий контроль	Сума
30	30	40	100

Результати академічної успішності студентів виставляються у вигляді оцінки за національною шкалою, 100-бальною та шкалою ЄКТС.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

1. Робоча програма.
2. Силабус.

3. Сминтина О.В. Основи наукових досліджень: методичні рекомендації. Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2018. 26 с.
4. Стоянова Г.М. Стать та вік в традиційних культурах: методичні рекомендації для студентів II курсу першого (бакалаврський) рівня вищої освіти спеціальності 032 історія та археологія. Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2018. 30 с. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/19469>

13. Питання для підсумкового контролю

1. Об'єкт, предмет та завдання етнічної демографії як наукової дисципліни.
2. Місце етнодемографії в демографічних наук.
3. Основні поняття етнодемографії.
4. Становлення демографії як науки.
5. Розвиток демографічних досліджень в Україні.
6. Теорія Т. Мальтуса.
7. Система знань про народонаселення. Методологічні питання вивчення народонаселення.
8. Різновиди руху населення.
9. Методи етнічної демографії.
10. Класифікація джерел інформації про населення.
11. Перепис як найвичерпніше джерело інформації про населення
12. Відтворення населення та його історичні типи.
13. Динаміка чисельності населення: народжуваність та смертність. Тривалість життя.
14. Динаміка чисельності населення: шлюбність, сімейний склад.
15. Статевовікова структура населення.
16. Сутність, мета та завдання демографічного аналізу.
17. Норми християнства щодо демографічної поведінки.
18. Норми ісламу щодо демографічної поведінки.
19. Норми буддизму щодо демографічної поведінки.
20. Типологія етнічних процесів та їх вплив на етнодемографічну ситуацію.
21. Динаміка чисельності населення та демографічна політика.
22. Поняття демографічної революції. Демографічний перехід та його етапи.
23. Міграції та їх види. Особливості утворення діаспор. Типи діаспор.
24. Демографічне прогнозування.
25. Демографічна політика в країнах Азії.
26. Демографічна політика у країнах Європи.
27. Демографічна політика у країнах Африки.
28. Демографічна політика у країнах Америки.
29. Демографічна політика у країнах Австралії та Океанії.

14. Рекомендована література

Основна

1. Григор'єва С. В. Основи демографії: текст лекцій. Харків: НТУ «ХП», 2010. 77 с.
2. Махорін Г. Л. Основи демографії: курс лекцій. Житомир: Волинь, 2019. 196 с.
3. Муромцева Ю. І. Демографія: навч. посіб. Київ : Кондор, 2018. 300 с
4. Основи демографії : навч.-метод. посіб. / уклад. І. І. Шеремет. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 156 с.
5. Пальян З.О. Демографія: навчальний посібник. Київ: Київський університет, 2016. 222 с.
6. Підгорний А.З., Самоєнкова О.В., Ольвінська Ю.О., Вітківська К.В. Соціально-демографічна статистика: Підручник // За заг. ред. канд. екон. наук, професора А.З. Підгорного. Одеса: ФОП Гуляєва В.М., 2016. 424 с.
7. Тиводар М. П. Етнологія: навч. посіб. Ужгород: Гражда, 2010. 504 с.
8. Утвенко В.В. Етнологія: навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 244 с.

Додаткова

1. Ганчев О. І. Демографічні трансформації болгарської спільноти Південної Бессарабії (XIX – початок XXI ст.) / Наук. ред. В.І. Мільчев. Одеса: Сімекс-Прінт, 2020. 636 с.
2. Демографічна ситуація в Україні в період незалежності. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/08/21/infografika/suspilstvo/demografichna-sytuacziya-ukrayini-period-nezalezhnosti>
3. Демографія [Електронний ресурс]: методичні рекомендації до самостійної роботи студентів спеціальності 232 «Соціальне забезпечення» першого (бакалаврського) рівня / уклад. О. В. Іванісов, О. С. Лебединська. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. 62 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27820/1/2022-Іванісов%20О%20В%20С%20Лебединська%20О%20С.pdf>
4. Демографічна та соціальна статистика / Доходи та умови життя. – Київ: Державна служба статистики України, 2016. 25 с.
5. Драган О.І. Демографія: конспект лекцій для студентів напряму підготовки 6.030505 «Управління персоналом та економіка праці» денної форми навчання. Київ: НУХТ, 2014. 132 с. URL: <https://kpd.edu.ua/biblioteka/Д/Демографія%20Конспект%20лекцій%20Драган%20О.І..pdf>
6. Коч С.В. Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 357 с.
7. Мірчук І. Демографія. Методичні матеріали до семінарських занять. Дрогобич: Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. 68 с.

8. Населення України. Трудова еміграція в Україні. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2010. 233 с.
9. Оксамитна С., Стукало С. Динаміка соціально-класової самоідентифікації населення України. Українське суспільство: Моніторинг соціальних змін. Збірник наукових праць. Випуск 1 (15), том 1. Київ.: Інститут соціології НАН, 2014. 212 с.
10. Писаренко Д. В. Демографічна політика: проблеми, показники, тенденції // *Суспільна політика, врядування й комунікації в Україні* : зб. гаук. праць студентів, аспірантів і молодих учених / наук. ред. Н. А. Малиш, Г. Л. Рябцев. Київ : НаУКМА, 2023. С. 65-69. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/26341>
11. Проект Демографічної стратегії України до 2040 року: Міністерство соціальної політики розпочинає процес публічних консультацій. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/proekt-demohrafichnoi-stratehii-ukrainy-do-2040-roku-ministerstvo-sotsialnoi-polityky-rozpochynaie-protses-publichnykh-konsultatsii>
12. Самченко В. Демографічна криза: на відновлення Україні може знадобитися 50 років. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricsociety/3671923-demograficna-kryza-na-vidnovlenna-ukraini-moze-znadobitisa50-rokiv.html>
13. Семенюк О. А. Статеві-вікові особливості смертності населення працездатного віку та шляхи її попередження : дис. ... канд. мед. наук :14.02.03. Київ, 2015. 203 с.
14. Сердюк І. Дитина й дитинство у Гетьманщині XVIII ст. Повсякдення ранньомодерної України : [історичні студії в 2 т.]. Київ : Інститут історії України, 2012. Т. 1. 328 с.
15. Слюсар Л. І. Еволюція шлюбу в Україні: XVII – початок ХХ сторіччя. *Демографія та соціальна економіка*. 2011. № 2. С. 62–72.
16. Соціально-демографічна ситуація в Україні: шляхи подолання наслідків війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/sotsialnodemohrafichna-sytuatsiya-v-ukrayini-shlyakhy-podolannya>
17. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2016 році. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 87 с.
18. Стоянова Г.М. Проблеми методології етнографічного вивчення міської культури: постановка питання. *Чорноморський літопис*. Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2011. Вип.3. С. 117-119.
19. Стоянова Г.М. Урбаністична культура в спектрі міждисциплінарних досліджень. Сучасна освіта: проблеми, реалії та перспективи: матеріали Міжрегіон. наук.-прак. онлайн-конф. (м. Миколаїв, 29 квіт. 2021 р.) / за заг. ред. Н. О. Рижевої. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2021. С. 59-64.
20. Шевчук П. Є., Швидка Г. Ю. Закономірності формування статеві-вікової структури населення України. *Демографія та процеси*

- відтворення населення. С. 39–47. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9103/04-Shevchyk.pdf>
21. Ksenicz A., Perekuda J., Savojska S., Semko W., Malkiewicz A. Jezyk a polityka. Przypadek Ukrainy. Zielona Gora 2017. 150 s
22. Poliakova S., Wolowyna O. Ukrainian Diaspora in Canada: Methodology and Practice of Research. Demography and Social Economy. 2019. № 3 (37) P. 87- 98: URL: <https://dse.org.ua/archive/37/6.pdf/>.
23. World Migration Report 2018. International Organization for Migration (IOM). 2017. 364 p.: URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf/

15. Електронні інформаційні ресурси

1. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. URL: <https://idss.org.ua/index>
2. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології. URL: <http://www.etnolog.org.ua/>
3. Народознавчі зошити. URL: <http://nz.ethnology.lviv.ua>
4. Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. URL: <https://lib.onu.edu.ua>
5. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuiv.gov.ua>
6. Львівська національна наукова бібліотека України імені В.Стефаника. URL: <http://www.lsl.lviv.ua>
7. Одеська національна наукова бібліотека URL: <http://odnb.odessa.ua>
8. Центр міської історії Центрально-Східної Європи. URL: <http://lvivcenter.org/uk>
9. Сайт журналу «Етнічна історія Європи». URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/ua/about>